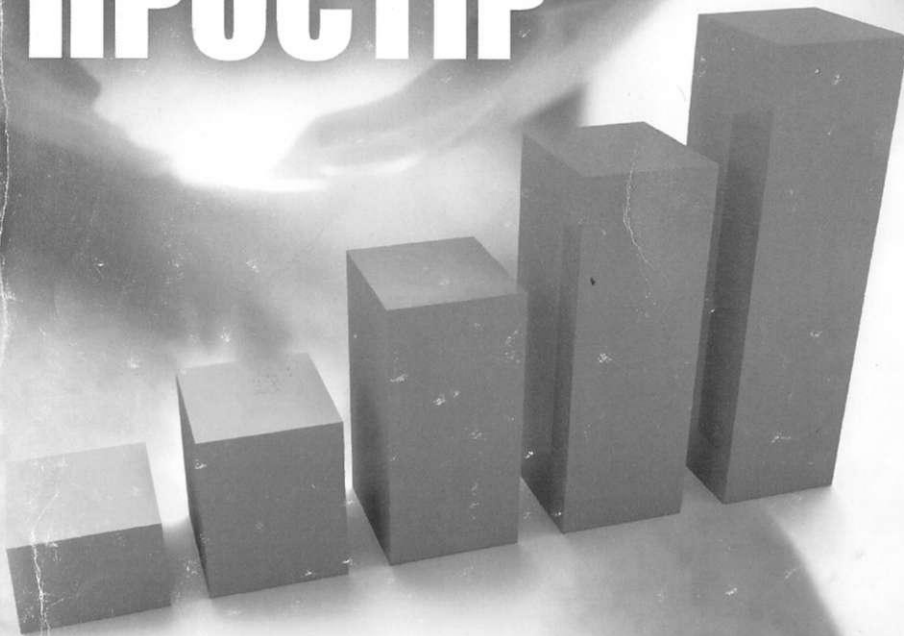

ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР

**Збірник
наукових праць**

№ 51
2011 рік

УДК: 63:330.341.1

**РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В УПРАВЛІННІ
ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ АГРАРНОГО СЕКТОРА
ЕКОНОМІКИ**

Синявська І. М.

Сирцева С. В.

Миколаївський державний аграрний університет

У статті розглянуто суть поняття «інтелектуальний капітал», його роль в управлінні інноваційним розвитком аграрного сектора економіки, запропоновано шляхи реалізації інтелектуального капіталу.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, інноваційний розвиток, управління, аграрний сектор економіки, людський капітал.

In the article considered essence of concepts "intellectual capital", its role in the management innovation development of the agricultural sector of the economy, offered the path implementing intellectual capital.

Keywords: intellectual capital, innovative development, management, agricultural sector, human capital.

Актуальність проблеми. В умовах формування ринкових відносин, глобалізації економіки конкурентоспроможність підприємства, значною мірою, визначається його інтелектуальним капіталом та рівнем його використання. На сьогодні, одним із найважливіших процесів реформування аграрного сектора економіки в умовах інтеграції є інтелектуалізація виробництва, адже інтелектуальний капітал визначає конкурентоспроможність соціально-економічних систем, виступає ключовим ресурсом їх розвитку. За таких умов, надзвичайно важливого значення набуває вміння адекватно оцінити стан інтелектуального капіталу, вже накопиченого українськими аграрними підприємствами, і забезпечити його ефективне використання для збереження та підсилення своїх позицій на ринку.

Тому пріоритетом стратегії аграрних підприємств нашої країни має стати накопичення інтелектуального капіталу, що відбувається, перш за все шляхом безперервного розвитку персоналу та інноваційної діяльності підприємств і організацій.

© Синявська І.М., Сирцева С.В., 2011

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Інтелектуальний капітал є предметом обговорення багатьох теоретиків і практиків управління. Дослідженню проблем інтелектуального капіталу присвятили роботи такі вчені, як: О.Б. Бутнік-Сіверський, І.А. Іванюк, В.Г. Зинов, Н.М. Сіренко, А.А. Чухно та ін. Однак досі відсутнє єдине визначення поняття «інтелектуальний капітал», а також, не достатньо висвітленим залишається питання значимості його ролі в управлінні інноваційним розвитком саме аграрного сектора економіки.

Мета роботи. Метою статті є розкрити суть інтелектуального капіталу, окреслити його роль в управлінні інноваційним розвитком аграрного сектора економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. В науковій літературі існують різні підходи до визначення сутності і змісту поняття «інтелектуальний капітал», а саме [1]:

1. структурний;
2. функціонально-структурний;
3. термінологічний.

Найбільш розповсюдженим є перший підхід, суть якого полягає у визначенні інтелектуального капіталу через розкриття його структури. О.Б. Бутнік-Сіверський зазначає, що інтелектуальний капітал - це ресурс, який характеризує знання, інтелектуальний потенціал організації та є один з нових критеріїв визначення конкурентоздатності організації [2].

Р. Романів до інтелектуального капіталу відносить сукупність активів, які представляють собою ринкові активи, (нематеріальні активи пов'язані з ринковими операціями); інтелектуальну власність як актив (патенти авторські права, торгові марки, ноу-хау); людські активи; інфраструктурні активи (технології, взаємозв'язок з клієнтами) [3].

На думку І.А. Іванюка, інтелектуальний капітал являє собою сукупність таких складових: інтелектуальний потенціал (людський капітал), інтелектуальна власність або інтелектуальна активність (структурний капітал), ринкові та інфраструктурні активи (клієнтський капітал) [4].

А.А. Чухно інтелектуальний капітал підприємства розглядає з позиції чотирьох складових: технологічного капіталу, людського капіталу, організаційного та клієнтського капіталу. Технологічний капітал - складова частина інтелектуального капіталу, що включає інтелектуальну власність

і / кономічний простір

Ц

ь і інтелектуальні технології, та заохочує персональний капітал створювати, а потім і капіталізувати знання [5].

більшість дослідників та практиків [2, 6, 7] приходять до думки, що тіп рівні організації інтелектуальний капітал все-таки є сумою трьох складових, а саме:

1) людський капітал - сукупність знань, навичок, творчих здібностей, й також спроможність власників та наукомістких працівників відповідати вимогам і задачам компанії.

2) структурний капітал - програмні засоби ЕОМ, програмне забезпечення, бази даних, організаційна структура, патенти, товарні знаки, а також всілякі організаційні механізми, які забезпечують продуктивність працюючих та функціонування компанії;

3) споживчий капітал - майбутні споживачі продукції компанії, її спроможність задовольнити їх запити.

Основою цих трьох складових є людські ресурси - найбільша динамічна компонента спроможності компанії отримувати прибуток і ривалий час. Вважається, що людський капітал не може бути власністю компанії, а структурний капітал може бути оформлений у власність і може виступати в якості об'єкту купівлі-продажу.

Л.І. Михайлова також дотримується такої думки, вказуючи, що першочерговим носієм інтелектуального продукту є людина, а для створення інтелектуального продукту необхідні знання, навички, здібності, ЯКІ є товаром, і для володіння якими людині необхідні кошти [8].

Представники функціонально-структурного підходу до визначення інтелектуального капіталу, окрім виокремлення його структурних складових, розглядають також основні моменти управління ним через визначення окремих функцій. Так, В.Г. Зінов зазначає, що інтелектуальний капітал виступає не тільки як сукупність інтелектуальних ресурсів організації, але і як система відносин між економічними суб'єктами з приводу виробництва, розповсюдження і використання інтелектуальних ресурсів і знань, що необхідні для їх ефективного функціонування [9].

Узагальнюючи різні підходи до визначення інтелектуального капіталу, ми під цим поняттям розуміємо сукупність цінностей, нових технологічних ідей, високу кваліфікацію і творчу активність людей, здатних ці ідеї сприйняти і втілити у життя. Тому збереження та розвиток

інтелектуального капіталу в аграрному секторі економіки є першочерговим завданням та основною передумовою інноваційного розвитку країни в цілому.

На сьогодні під впливом економічних та соціальних чинників в Україні відбувається інтелектуальна міграція. Так, більшість кваліфікованих робітників, зайнятих у науці, освіті змушені від'їздити за кордон, адже це один із способів професійної, соціальної, психологічної самореалізації. Як зазначив професор Б.А. Малицкий, у порівнянні з іншими країнами (Китай, Південно-Східна Азія), які обрали стратегічний напрям, орієнтований на наукові досягнення, займалися розвитком науки, наша країна обрала інший шлях, по суті відійшовши від власної науки. За останні роки майже 10% науковців залишило країну [10]. Занепокоєння викликає той факт, що ці процеси відбуваються в односторонньому напрямі, тобто виїзд спеціалістів з країни набагато більший, ніж зворотній потік висококваліфікованих кадрів з-за кордону. Тобто, на думку, Л.І. Михайлової, Україна перетворюється на інтелектуального донора для свої потенційних економічних конкурентів [8].

Так, станом на початок 2010 р. в Миколаївській області загальна чисельність населення складала 1189516 чоловік, при щільності населення 48 чол. на кв. км. У структурі населення найбільшу питому вагу займає міське населення 804735 чоловік або 67,7% населення області, решту - 384781 чоловік або 33% займає сільське населення. У 2009 р. число прибулих осіб за усіма напрямками міграції в області становила 15162 осіб, вибулих - 15879 осіб, тобто сальдо міграції мінусове 717 осіб. Найбільше скорочення відбулося у Снігурівському та Врадіївському районах, найменшим, лише 12 осіб у Весилинівському районі. Приріст населення через міжрегіональну міграцію спостерігається у Новобузькому та Первомайському районах на 25 та 12 осіб. Через міждержавну міграцію, найбільший рівень скорочення населення відбувся протягом року у м. Вознесенськ на 24 особи [11].

Негативним чинником інтелектуальної міграції є рівень оплати паці. Саме заробітна плата є результатом праці кожного працівника, що надає можливості здійснювати споживчі витрати та заощаджувати частину коштів. У сільському господарстві оплата праці залишається порівняно низькою, що не надає можливості підвищити платоспроможний попит

Економічний простір

ЩИШШЩЦ&ШШ

селян Так у січні-жовтні 2010 р. середньомісячна заробітна плата штатного працівника у сільському господарстві становила 1410,6 грн, або відповідно 64,96% до середнього показника в цілому по галузях економіки країни (2191 грн).

У сільському господарстві середньомісячна заробітна плата за січень-жовтень 2010 р. була більшою від прожиткового мінімуму на одну працездатну особу (907 грн) в 1,6 раза. У порівнянні з відповідним періодом 2009 р. вона підвищилася на 19%, але залишається однією з найнижчих серед галузей економіки. Найменшу середньомісячну заробітну плату отримують у сільськогосподарських підприємствах Іюлинської (815 грн), Закарпатської (1013 грн), Житомирської (1017 грн) областей. Станом на 01.11.10 р. сума заборгованості із виплати заробітної плати в агропромисловому комплексі становила 105,3 млн. грн, в тому числі по економічно активних підприємствах (діючих) - 36,3 млн. гривень [12].

Економічні та соціальні чинники сьогодення виявили проблеми оєзробіття, поширення нелегальної трудової діяльності, зниження регіонального інтелектуального потенціалу. Кількість осіб, які мали гіатус безробітних на початок 2009 р. по Миколаївській області становила 54800 (табл. 1).

Таким чином, в 2009 р. порівняно з 2008 р. кількість осіб із статусом ое'робітних зросла на 5100 осіб. Позитивним моментом в даній І і іуації є те, що зареєстровані безробітні стали більш оперативно ирацевлаштовуватись. Середня тривалість пошуку роботи за період з 2000 р. по 2008 р. скорочується і складає на 1 січня 2008 р. 5 місяців, ГОД як в 2000 р. цей показник становив 10 місяців.

Основним джерелом формування інтелектуального капіталу І і і'ьськогосподарських підприємств є інвестиції в освіту. Але на іумку більшості вчених, розвиток в науковій сфері аграрного сектора України має негативні тенденції, що спричинені скороченням обсягів фінансування. Побудова «Економіки знань» визначена однією з п'яти ипочових цілей Європейського Союзу в Лісабонській стратегії і иі дивідно до цієї стратегії передбачається фінансування науки в обсязі Не менше 3% від ВВП. В Україні обсяг фінансування науки нижчий ті законодавчо встановленої норми 1,7% ВВП і складає: з бюджетним

фінансуванням - 0,4 - 0,5% ВВП, за всіма джерелами фінансування 0,84% ВВП [13].

Таблиця 1. Тривалість зареєстрованого безробіття [11]

Показники	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість осіб, які мали статус безробітних (тис. чол.)	85,4	55,2	53,0	50,5	49,7	54,8
у тому числі за тривалістю безробіття, %						
до 3 міс.	11,9	28,1	40,2	40,2	55,1	
від 3 до 6 міс.	10,4	30,8	25,9	37,9	24,4	
від 6 до 9 міс.	5,7	16,2	11,4	7,6	3,6	
від 9 до 12 міс.	13,9	6,2	5,7	3,6	1,2	
від 9 до 12 міс.	13,9	6,2	5,7	3,6	1,2	
Середня тривалість пошуку роботи, міс.	10	6	6	5	5	

Але слід зазначити, що кількість докторантів в галузі сільсько-господарських наук в 2008 р. в порівнянні з 2000 р. зросла на 7,4%, причому збільшення кількості докторантів по Україні за цей період відбулося на 30,5%. Що стосується кількості аспірантів в галузі сільськогосподарських наук, то збільшення відбулося на 20,4% при збільшенні по Україні на 43,1%.

На думку дослідників, основним фактором, який спричиняє скорення кількості наукових працівників є недостатня економічна мотивація наукової праці, внаслідок чого наукові і науково-педагогічні працівники змінюють вид діяльності на більш високооплачуємий [13]. Тому головним завданням з боку держави є законодавчо-правова, фінансова підтримка аграрної науки і освіти, підвищення значимості аграрних наукових досліджень шляхом розробки пріоритетних завдань.

Висновки та перспективи подальших наукових розробок в даному напрямі. Отже, інтелектуальний капітал слід розглядати як сукупність цінностей, нових технологічних ідей, високої кваліфікації і творчої активності людей, здатних ці ідеї сприйняти і втілити у життя. Збереження та розвиток інтелектуального капіталу в аграрному секторі економіки є першочерговим завданням та основною передумовою інноваційного розвитку країни в цілому. Для реалізації цього завдання необхідно, в першу чергу, вирішити проблеми щодо скорочення міграції інтелектуальної частини населення, підвищення соціально-економічного статусу наукових працівників та стимулювання суб'єктів господарювання до інтелектуалізації людських ресурсів.

Економічний простір

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кендюхов А.В. Интеллектуальный капитал как новая экономическая категория / А.В. Кендюхов // Экономика промышленности. — 2002. — № 3. — С. 129-133.
2. Бутнік-Сіверський О.Б. Интеллектуальный капитал: теоретический аспект / О.Б. Бутнік-Сіверський // Интеллектуальный капитал. — 2002. — № 1. — С 16-27.
- і. Романів Р. Оцінка інтелектуального капіталу та її застосування в управлінських концепціях епохи глобалізації економіки / Р. Романів // Економічний аналіз. — 2008. — Випуск 2(18). — С.390-392.
4. Иванюк И.А. Воспроизводство интеллектуального капитала в современных маркетинг-системах [Электронный ресурс] / И.А. Иванюк // Журнал депонированных рукописей. — 2002. — № 6. - Режим доступа: http://www.eis2000.gi/publish/books/book_44/index.shtml.
- V Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України : [навч. посіб.] / А. А.Чухно. - К. : Вид-во "Логос", 2003. - 632 с.
- 6, Бендиков М.А. Интеллектуальный капитал развивающейся фирмы: проблемы идентификации и измерения / М.А. Бендиков, Е.В. Джамай // Менеджмент в России и за рубежом. — 2001. — № 4. — С.3-24.
7. Козырев А.Н. Интеллектуальный капитал предприятий и политика государства в области интеллектуальной собственности [Электронный ресурс] / А.Н. Козырев. Режим доступа: <http://www.net1.rssi.ru/aist/publ/docl/docl.htm>.
5. Михайлова Л.І. Людський капітал: формування та розвиток в сільських територіях : [монографія] /Л.І. Михайлова. — К. : Центр учбової літератури, 2008. — 388 с.
9. Зинов В.Г. Управление интеллектуальной собственностью : [учеб. пособие] / В.Г. Зинов-М. : Дело, 2003.-337 с.
10. Малицкий Б. Стране, в которой служителей культа больше, чем ученых, будет очень тяжело в ВТО / Б. Малицкий // Зеркало недели. — 2008. — № 23 (702) 21 июня. — С. 8.
11. Миколаївщина у цифрах у 2009 році. Статистичний збірник / За ред. П.Ф. Закаринського. — Головне управління статистики у Миколаївській області, 2010. — 239 с.
- I ' !iUp://new.minagro.gov.ua/ua/economics_and_management/11218-pidsumki-roboti-agropromislovogo-kompleksu-u-sichni-listopadi-2010-roku/.
- I I, Сіренко Н.М. Управління стратегією інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України : [монографія] /Н.М. Сіренко. — Миколаїв, 2010. — 416 с.